

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Collatie van P. Cornelius Hazart Priester Der Societeyt
Jesv**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

§. II. Tweede Deel.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71405)

daer niet ghebruyckt: Ick hebbe vanden Heere ontfanghen. Hier ghebruyckt hy de selve / soo als hy die ghebruyckt hadde / om de swaerste / ende verholenste stucken der Heilige gheloofbaer te maken / dienbolghens dan spreekt hy van eene sake die wonderlijcker / ende lastigher is om gelooben / ende van eene meerder verholentheydt / dan de inlijvinghe, ende vereeninghe met Christo, dit en kan niet anders wesen als dat hy sijn wesentlijck / ende natuerlijck lichaem ende bloedt heeft ghestelt onder de ghedaenten van broodt / ende wijn / om ghenut te worden vande gheloofsighe : Ergo van dit heeft Paulus hier gesproken.

§. II.

TWEDE DEEL.

PAulus : In den nacht, in den welcken hy verraden wierdt, nam Jesus het broodt.

Catholijck. **T**is eene seer merckelijcke omstandigheyt / welke Paulus daer by boeght / dat Jesus dit H. Sacrament inghestelt heeft op dien NACHT als hy verraden wierdt. **T**is ghewijs / dat er niet een woordt in de schrifture te vinden en is / of t'heeft sijne reden / ende waerom : wat redenen dan dat Paulus seyd / dat Jesus dit ghedaen heeft op den nacht als hy verraden wierdt : buyten twijffel om te kennen te gheben de grootheyt des weldaets / ende sijnder liefde : want ghelijck hy Rom. 5. N. 7. 8. het weldaet t'welck ons Christus ghedaen heeft sterbende voor ons aen het kruys / verheft met die omstandigheyt / dat hy ghestorven is voor sijne vyanden : alsoo verheft hy het weldaet / t'welck hy ons heeft ghedaen in't leste Abontmael / met die omstandigheyt / dat hy het ghedaen heeft
op

op dien nacht als hy verraden wierdt, als hy ggele-
 bert wierdt in de handen der Joden/als hy ge-
 hanghen wierdt/als hy van sijne Apostelen
 verlaten wierdt / als hy van Petro gheloochent
 wierdt/ &c. Welcke omstandigheden soodanigh
 sijn/ dat hy meer moest dencken/ op straffe/ als
 wel op eenigh weldaet. Niet te min in dese soo-
 danighe omstandigheden heeft hy ghethoont
 niet sijne rechtvaardighedyt/ maer sijne uiter-
 ste liefde / soo Ioannes seght *Cap. 13.* ende sijne
 barmhertighedyt. Dese omstandighedyt dan/
 van dien nacht, thoont de grootte van een beson-
 der uytstekende weldaet. Wel aen: wat beson-
 derheyt isser in't geuen van broot, ende wijn? wat
 seldsaemheedyt in te gheuen een teecken sijns lic-
 haems? dit selue hadden de Joden ghehad in't
 Manna, ende in andere meer figuren / en booz-
 beelden: Wat gheeft hy ons dan meer beson-
 ders als aen de Joden? misschien dat sy beel-
 den/ ende teekenen hadden van het toekomen-
 de/ wy van het reghentwoordighedyt en kan aen
 Partije niet baten; want de wijle sy leert/ dat de
 Daders van't oude testament / oock booz de
 komste ende doot Christi, sijn saligh ghewoz-
 den / ende in den hemel gheweest / soo sijn sy
 ebentwel deelachtigh gheweest van't bloedt/ en-
 de doot Christi, sonder het welck niemant kost
 saligh worden; soo en heeft dan Christus, in dit
 opsticht / niet meer besonders aen ons gheghe-
 ven / als aen de Joden; maer uyt de omstan-
 digheden die Paulus ghebympcht / blyckt dat hy
 ons wat meer besonders heeft ghegheuen als
 aen de Joden / dit en kan noch broodt / noch
 wijn/ noch tecken des lichaems sijn/ noch ghee-
 stelijcke mede deelinghe des lichaems / ende
 bloedts / want dit hebben de Joden mede ghe-
 hadt/ namelijk dooz het gheloobe / soo en kan
 ick niet sien / wat het anders kan wesen / als
 sijn eyghen / ende wesentlijck lichaem / en
 bloedt / het welck hy ons / als een uiter-
 ste/

terste/ ofte soo Paulus seydt *Ephes. 2. v. 4.* al te groo-
te liefde; te bozen ghegheben heeft om te nutten/
eer het gheslaghen wierdt aen het kruys / op
dien Nacht als hy verraden, ende ghebaughen
wierdt.

Doorders / is hier in dese woorden: op dien
Nacht als hy verraden wierdt, noch te bemercken/
dat Paulus segghen wil / t'ghent den H. Ioannes
Cap. 13. v. 1. gheseydt hadde: te weten: Iesus we-
tende dat sijn ure ghekomen was, dat hy uyt dese we-
relt soude overgaen tot den Vader, dat is / seght
den Dordrechtschen Bijbel *N. 2.* door sijne dood: soo
dat Paulus, met die boozeyde omstandigheyt
banden Nacht, op den welcken hy verraden wierdt,
niet anders wil segghen/ als dat Christus dit is.
Sacrament inghestelt heeft/ op dien nacht/ als
hy moest sterben; verbolghens dat hy ons/ als
een Ies-hebbende Vader t'selbe ghelaten heeft
tot een testament, ghelijck Paulus oock / met den
H. Lucas, t'selbe naderhandt noemt. Indien ick
nu bzage van Partije, wat hy ons booz een testa-
ment gemaecht heeft/ sy moet my antwoorden.
Hy heeft ons achterghelaten / broodt / ende
wijn / synde teekenen van sijn lichaem / ende
sijn bloedt/ dooz weleke teekenen wy versekert
wozden dat sijn lichaem booz ons is ghekrust/
ende sijn bloedt vergoten. Merckt wel / dat de
versekeringhen, ende verzeghelinghe, ende vereenia-
ghe met Christo, het testament, ofte de gifte selve
niet en sijn / want dit sijn dinghen / die uyt het
testament spruyten/ en volghen: wat is dan ey-
ghentlijck het testament, ofte gifte Christi, in sijn
selven/ volghens de leeringhe van Partije? dat en
is anders niet/ als broodt/ wijn/ ende teekenen
van sijn lichaem/ en bloedt.

Du thoone ick / dat dit niet en kan wesen/ in
dese boeghen: Het testament moet wesen nae
de qualiteyt ende weerdigheyt vanden persoon
die het maect: broodt / wijn / synde teekenen
van't lichaem/ en bloedt/ en is gheen testament
nae

nae de qualiteyt/ende weerdicheyt Christi, dien-
volgens en heeft Christus soodanich een testa-
ment niet gemaect.

De eerste voorstellinge, dat / het testament moet
wesen nae de qualiteyt vande persoon die het maeckt,
mijns oordeels / en heeft gheene preube van
doen: want t'is gewis / dat men t' een Coninck
tot schande sou toeschrijven / indien hy aen sijn
nen sone niet anders achterliet voor een t'esta-
ment / als broodt / ende wijn / ofte sijn affersel /
met last van soo dickwils sinder ghedachtich-
te wesen / als hy soude eten / of dat affersel be-
ssen; ten is gheen testament nae de qualiteyt
van een Coninck. Jae indien een koopman die
hier of bijf hondert duysent guldens rijk is /
niet meer en liet aen den armen / als eenen gul-
den / men soude mede spotten: waerom? alleen /
om dat dit niet en is nae sijn qualiteyt. T'is
dan ghewis / ende aen ghenomen van alle rede-
lycke menschen / dat een testament moet wesen, nae
de qualiteyt, ende weerdicheyt vande persoon, die het
maect.

Doorders dan / dat broodt, ende wijn, sijnde tee-
kenen van lichaem, ende bloedt, gheen testament en is,
nae de qualiteyt, ende weerdicheyt Christi, blyckt
mede: want Christus, is den Coninck der Coningen,
ende Heere der Heeren. *Apoec. 19.* Hy is / die alle macht
heeft in hemel, ende aerde. *Matth. 28.* Hy is maer een
met den vader, *Ioan. 10.* Wat is nu / broodt / ende
wijn / sijnde tekenen van sijn lichaem / en bloet /
ten opsichte van die opperste qualiteyt / ende
weerdicheyt? soo veel niet / als een druppel ten
opsichte van den heelen afgront der zee: Indien
dan Christus, volgens de leerlinge van Partije, ons
tot een testament / niet anders ghemaeckt heeft
als broodt, ende wijn, sijnde tekenen sijns lichaems,
ende sijns bloedts, soo en heeft hy geen testament
gemaect volgens sijne qualiteyt / ende weerdicheyt:
Dat is ongherpint: Ergo hy heeft ons
meer gemaect.

Partije: Wy worden in t' Nachtmael bermaet / ende versekert / dat wy aen de eenige offerhande Christi volbracht aen t'krups / ende aen alle sijn goet ghemeynschap hebben.

Catholijck. Van die versekeringe, en is hier geen questie / want die volghet alleen upt het testament / maer de questie is van het testament selve in sijn wesen / of het niet meer en is / als broodt / ende wijn / sijnde teekenen van t'lichaem / ende bloedt Christi? seght ghy dat het niet meer is? soo blijft dan / dat Christus gheen testament ghemaect en heeft volgens sijne qualiteyt / ende de weerdicheyt: Seght ghy dat het meer is? dat en kan niet anders wesen als sijn eyghen / ende wesentlijck lichaem / en bloedt / om te eten / ende te drincken (want ende de ghedachtenisse, ende de versekeringhe, ende de vereeninge, ende dat ons sijn lijden, ende ghehoorsaemheyt sekerlijck ons eygene sijn, ende meer dierghelycke / die den Catechismus van Partije boozstelt / sijn dingen / die upt het testament volghen / ende niet het testament selve maken) soo heeft ons dan Christus tot een testament niet broodt ende wijn / sijnde teekenen van sijn lichaem / ende bloedt t'eten / ende te drincken gegeven / maer sijn eyghen wesentlijck lichaem / ende bloedt.

Dit bewijse ick noch boozder met dese volgende redeninge.

De reden / ende ghemeene toestemminge der menschen / brenghen mede / dat alle testamenten moeten wesen nae de qualiteyt / ende weerdicheyt bande per soonen die se maken.

T'is seker / ende blijkt upt Lucas, en Paulus, dat Christus ons in t'leste Avontmael een testament heeft gemaeckt:

Ergo t'is seker / volgens de reden / dat hy dit testament heeft gemaeckt nae sijn qualiteyt / ende de weerdicheyt.

Wel aen dan: T'is seker / ende blijkt upt Schrifture / dat Christus in weerdicheyt te hoven gact

gaet alle de schepselen in hemel/ende op aerden;
 volght dan upt de reden / ende ghemeene toe-
 stemminge der menschen / dat hy ons booz een
 testament moest maeken/ pers/ t'welck in est-
 me/ ende weerde allegre boben ginc: Ick en
 kan ufers binden naer Godt t'welck van soo
 hooge estime/ende weerde zy/als het wesentlijck
 lichaem/ende bloedt Christi: segghende dan: Neemt
 ende eet dat is mijn lichaem, drinckt dat is mijn bloedt,
 daer hy boegende/dat dit sijn testament was/hy
 heeft ons belast te nemen/ ende te eten/ sijn we-
 sentlijck lichaem/en bloedt.

Twijffelt ghy misschien / of sijn wesentlijck
 lichaem/en bloedt/ het kostelijckste is dat men
 bindt/sijt indachtich/t'ghene den H. Paulus seght
 Coloss. 1. 22. te weren/dat Christus ons versoent heeft
 door sijn lichaem des vleesch: Item Ephes. 1. 7. dat
 wy verlossinghe hebben door sijn bloedt: waer upt
 volght/dat het lichaem/ende bloedt Christi, den
 prijs sijn/ ofte rantzoen / t'welck hy booz onse
 zielen beraelt heeft: stelt nu hier beneffens t'ge-
 ne Christus seyt Matth. 16. 26. ende siet / hoe groot
 dat hy een ziele alleen heeft ghewerdeert/ seg-
 ghende: Wat baet een mensch soo hy de heele werelt
 wint, ende sijne ziele verliese? of wat wisselinghe sal den
 mensch geven voor zijne ziele? hiermede klaer te
 kennen gebende/dat een ziele meer weert is/als
 de heele werelt; jae soo verre / datter niets en is/
 t'welck booz haer soude konnen ghegeven wor-
 den tot wisselinghe, is een ziele alleen soo veel
 weert: wat estime of werdeeringhe sal men dan
 konnen maeken van soo menighe hondert duy-
 sent millioenen van zielen/die Christus, dooz sijn
 wesentlijck lichaem / ende bloedt heeft verlost:
 wat sal men dan in de heele werelt konnen op-
 weghen teghen het wesentlijck lichaem / ende
 bloedt Christi, aenghesien dat dese sijn den prijs
 gheweest / dooz den welcken soo menighe hon-
 dert duyzent millioenen van zielen sijn verlost
 gheweest / waer van een alleen/meer moet ghe-
 wer:

werdeert worden/als de heele werelt?

Ick make dan myne slot-reden : De Heere Christus, om ons een testament te maken / volgens sijne weerdicheyt / die alles te boben gaet watter is in hemel/ ende op aerden : moest ons tot een testament laeten / pers / t'welck in estime/en werderinge alles te boben ginck: Maer daer en is niet dat alles in estime/ ende werderinge/soo als nu bewesen is/te boben gaet sijn we'entlijck lichaem/ende bloedt: Ergo dat heeft hy ons tot een testament gelaten / segghende Neemt ende eet, &c. daer by boegende : Dit is het nieuw testament.

De wyle ick nu besich ben / met te handelen van testament, sal/met dese occasie / daer by boeghen een reden/upt de welke boozders sal blijken/dat dese woorden Christi, dat is mijn lichaem, dat is mijn bloedt, e'ghentlijck/en soo sy luyden/ moeten verstaen worden / ende niet figurelijck.

De wetten/en Rechten / aengaende de testamenten, sijn klaer.

Eerst Wort geseyt: Dat de woorden vande ghenen die een testament maect, moeten eygentlijck verstaen worden, ende niet oneygentlijck. *De Legat. et fideicom. Tit 68. L. Non aliter* Vide Antonium de Rosellis de *Legisimat. Summar. de Legitim. effect. N 8.* Welcken Auctor oock twee wetten citeert om te be-roonen dat de woorden vande ghenen, die een testament maect, moeten ghenomen worden, soo sy ghemeenlijck vande menschen ghebruyckt worden.

Hiu vzaegh ick dese boozgaende Rechten / en wetten/aegenomen wesende van alle menschen/sijn goet/ ofte niet? seght ghy dat se niet goet en sijn? soo veroordeelt ghy dan ten eersten, alle menschen / die de selve booz goet houden: Ten tweeden, ghy strijt teghen de reden: Want de wetten die het goet inbrenghen / ende het quaet afweiren / en konnen niet quaet sijn/ dit doen

doen de hoorzgaende wetten (want den onderlin-
ghen peijs onder de erfgenamen wort door de
selve bevesticht/ ende alle twist/ ende processen
voorzkomen) soo en kont ghy dan niet segghen/
dat die wetten quaer sijn.

Seght ghy dan dat se goet sijn/ende volgens
de rechte reden? soo thoone ick dan uyt dese
hoorzgaende wetten/dar de woorden Christi, dat is
mijn lichaem, dat is mijn bloedt, moeten herstaen
worden eygentli ck, ende niet oneyghentli ck: soo sp
hy alle menschen ghebruyckt worden/ende niet
figuerlijck.

Ick bekenne dat Christus aen die hoorzgaende
wetten/noch ghehouden/noch onderwozpen en
was: Maer ghy moet my beken en dat hy de
eenwige wijsheyt / ende boorzichticheyt self
was; verbolgens dat hy niet en kost doen / als
t'ghene nae de rechte reden was / nu hebbe ick
datelijck bewesen/dar de boorzepde wetten goet
sijn/ende ghesondeert op de reden: Ergo schoon
hy aen de selve niet verbonden en was / soo
moest hy nochtans (uyt kracht van sijne wijs-
heyt/ende boorzichticheyt) den inhou/ende sub-
stantie der selver onderhouden in t'geestelijck/
t'ghene de boorzepde wetten/ volgens de reden/
belasten in t'bozgerlijck: Dese segghen dat men
de woorden van een testament moet opnemen
eyghentlijck niet oneyghentlijck: So sy vande men-
schen gemeenlijck gebruyckt worden, niet figuerlijck,
ende dat namelijck/om alle twisten / ende pro-
cessen onder de erfgenamen te weeten: Ergo
de wijle Christus ons hier een testament heeft ge-
maecht/ende hy/als wesende een Godt des vrede,
moest alle twisten beletten / die op sijne wooz-
den soude konnen boorzballen hebben; heeft sy-
ne woorden/eygentlijck, ende in dien sin, inden wel-
ken sy ghemeenlijck vande menschen gebruyckt wor-
den, willen genomen hebben / niet oneygentlijck,
of te figuerlijck, want soo luyden de boorzghemel-
de wetten gesondeert op de reden: De woorden
vande

vanden ghenen die een testament maeckt moeten eyghentlijck ghenomen worden, niet oneyghentlijck. Item/ sy moeten ghenomen worden, in dien sin, in den welcken sy ghemeenlijck vande menschen ghebruyckt worden. Maer Partije neemt de woorden Christi, oneyghentlijck, ende niet in dien sin/ in den welcken sy vande menschen ghemeenlijck ghebruyckt worden: Ergo Partije en strijdt niet alleen tegen die wetten/maer oock tegen de rechte reden / jae tegen de wijsheyt ende boozsichtigheyt Christi, die niets en kost doen / als t'ghene was volghens de reden.

Partije. Christus heeft een maniere van spreken ghebruyckt/in de Sacramenten ghebruyckelijck.

Catholijck. Booz eerst: dit en was niet genoegh/ hy moest de woorden stellen in den sin, den welcken ghemeenlijck van de menschen ghebruyckt worde. Nu / soo als Luther seer wel bemerckt *Tom. 2. fol. 257.* Wie heeft oyt dit woordeken (Lichaem) ghebruyckt voor een teecken des lichaems? Ergo als Christus seide: Neemt, ende eet dat is mijn lichaem: Hy en seide niet dat wy souden / nemen / ende eten een teecken sijns lichaems / maer sijn eyghen/ ende wesentlijck lichaem: want de woorden van een testament moeten ghenomen worden in dien sin, in den welcken sy ghemeenlijck van de menschen ghebruyckt worden. Dat woordeken / Lichaem, wordt by alle menschen ghebruyckt booz een eygen/ende wesentlijck lichaem: Soo moet het dan in het testament Christi, op den selven sin ghenomen worden.

Ten tweeden. Ick hebbe boven bethoont/in't Paesclam, ende in de besnijdenisse, dat de figuerlijcke maniere van spreken niet ghebruyckelijck en is in de Sacramenten; of wel / soo daer per figuerlijcks ghesepdt wordt; het wordt datelijck verklaert: Nu en heeft niemandt van de heylighe Schryvers / dit woordeken/ Lichaem, verklaert booz een teecken des lichaems:

haems:

haems : soo en moet het dan niet figuerlijck ghe-
nomen worden/ ofte oneyghentlijck, maer eygent-
lijck, ende warachtelijck.

Partije. **D**at men in de testamenten klaer
spreekt/ is waer.

Catholijck. **S**oo heeft dan volghens uwe be-
kentenisse/ Christus klaer ghesproken / segghen-
de : Dat is mijn lichaem, dat is mijn bloedt. **M**aer
indien hy doot/ Lichaem, of Bloedt, verstaen heeft
een teecken sijns lichaems, ofte sijns bloeds, hy en
heeft niet klaer ghesproken / maer dupster:
(want t'ghene verklaert moet worden/ is huy-
ten twijffel dupster) Nu gy moet dit woordcken/
Lichaem, verklaren met daer hy te boeghen/ een
teecken; soo moet ghy dan segghen / ofte dat
men in de testamenten niet klaer en spreekt; of-
te wel dat de Heere Christus, de redelycke con-
dicien van de testamenten niet en heeft onder-
houden; dienvolghens dat hy heeft ghedaen te-
ghen sijn wijshed/ ende voorzichtigheyt:
Dit is altemael onghehijmt: Ergo dan/ hy heeft
klaer ghesproken / soo heeft hy dan dese woord-
ckens / Lichaem, ende Bloedt, willen verstaen
hebben / soo spuyden/sonder verklaringhe/ of
hyboeghen van teecken.

Partije. **I**t ist dat men klaer spreekt in de te-
stamenten / daerom nochtans niet altijdt met
eyghentlijcke woorden.

Catholijck. **G**hy hebt de Rechten / ende wet-
ten ghehoort / ghesondeert op de Reden / de
welcke updruckelijck segghen; dat men de
Woorden vanden ghenen die een testament maect,
moet eyghentlijck nemen, ende niet oneyghentlijck.
Gheeft my nu de reden / waerom dit meer
moet gheschieden in't bozghelijck / als in't
ghestelijck.

Ten anderen/hoe staet dit samen/klaer spreken,
ende nochtans oneyghentlijck spreken? is niet alle
oneyghene manere van spreken/ dupster/ aenge-
sien sy/door een ander moet verklaert worden.

Partije,

Partije. *Jacob Genes. 49.* spreekt in sijn testament klaer al-hoe-wel oneyghentlijck,
Catholijck. Laet ons dat hoorzen.

Partije. Hy seght dat Iuda een jonghen leeuw is, dat is/ dat hy kloeckmoedigh sou sijn. Issachar seydt hy een ez-el te sijn / dat is / dat hy sou luy/ ende vaddigh sijn. Nephtali noemt hy een hert, dat is dat hy wacker sou wesen.

Catholijck. Maer goede man / siet ghy niet dat ghy hier strydt teghen u eyggen selven; want ghy seght dat iacob klaer spreekt/en daer en tusschen ghy moet sijne woorden verklaren/en segghen/wat hy verstaet dooz een Leeuw, dooz een Ez-el, dooz een hert: wat noodt de woorden te verklaren/indien sy klaer sijn?

Doorders / ick loochene dat iacob hier sijn testament maecht: wat dan? Hy Propheteert alleen/ wat sijne sonen sal overkomen / t'welck blyckt uyt de se sijne woorden: Ick sal u verkondighen t'ghene u in de volghende daghen wedervaren sal. Ende soo alle Propheten deurgaens met dupsere woorden/uyt gesproken wierden/niet wonder dan/dat iacob hier mede dupsere ende oneyghene woorden ghebruyckt: Soo en komt dit hier niet te propooste/ om te thoonen/dat men in de testamenten/oneyghentlijck spreekt.

Partije. Men durft hier segghen dat men in testamenten gheen figuerlijcke maniere van spreken en ghebruyckt/ daer de Papijsten noch tang moeten bekennen/ dat dese woorden Christi: Dese drinck beker is het nieuwe testament, figuerlijck verstaen worden.

Catholijck. Hoyt Papijst / dat se weet / heeft dat beken: Want van den materialen Beker/ en is gheene questie/de wyle/desen in sijn selven ghenomen / gheen figure en kost wesen van't nieuwen testament: Maer de questie is vanden beker in den bloede Christi, soo hem Lucas noemt/ ofte vanden beker sijns bloedts, vanden welcken Christus aen sijne Apostelen seyde / drinckt alle
daer

daet uyt, hier mede duydelyck sich selven ver-
klarende / dat hy niet en sprack banden mate-
rialen beker / maer van't ghene daer in was/
ende daer uyt moest ghedroncken worden;
t'welck hy by Mattheus, ende Marcus, seght te we-
sen/sijn bloede: van dit is de questie/ of dit woort
dekken bloede, figuerlyck ofte oneyghentlyck
moet verstaen worden. Ick hebbe tot noch toe
betwefen dat neen. Blijckt dan dat hy niet on-
eyghentlyck ghesproken heeft van de sake sel-
be/ die hy ons achterliet/ want de materialen
beker en liet hy ons niet tot een testament/
maer / soo hy verclaert / t'ghene in den beker
was/ende van dit spreekt hy eyghentlyck/voort
soo veel het testament raecht/bervolgens heeft
hy ons tot een testament ghemaeckt het dynen-
ken van sijn eyghen / ende wesentlyck bloede.
Ick thoon dit in eene ghelyckenisse : ghenom-
men daer is een testamenteur de welke een
houten doose gheeft met een diamant daer in/
segghende : dese doose make ick u tot een testa-
ment. Daer en is gheene questie van de
doose selbe / want daer ober en sullen ghee-
ne twiffen vallen : Maer de questie is al-
leen van't ghene in de doose is : Schoon dan
de testateur seide : Ick ghebe u de doose / in de
plaets van te segghen : Ick ghebe u den dia-
mant die daer in is/ daerom nochtans en moet
men niet segghen/dat desen testateur/in sijn te-
stament/ oneyghentlyck spreekt / midts de sake
haer selven uytwijst / dat hy spreekt vanden
Diamant / of t'ghene in de doose is / bervol-
ghens dat hy van dit eyghentlyck spreekt.

Partije De Rechts-ghelcerde segghen / dat
men soo seer niet en moet sien op de uytterlycke
woorden / als wel op de meeninghe vanden te-
stateur.

Catholijck. Maer hoe sal ick de meeninghe
vanden testateur/namelijck als hy nu doodr is/
konnen achterhaelen/ten sy doort de uytterlycke
woort.

den' saden nu die woorzen/ oneygene/ ende s'guerlycke sijn / wat middel om de echtige meeninghe vande testateur t'achterhalen? Om dan alle twisten/ pzoessen/ ende k'v'agten te voorkomen/ en isser gheenen anderen middel / als de woorzen vande testateur (soo de wette oock/ volgens de reden/ hebben gestelt) te nemen eygentlyck, in dien sien in den welcken sy vaa alle menschen ghemeenlyck gebruyckt worden, ende niet oneygentlyck. Nu de heere Christus, volgens s'jne goddelijcke voorszichtehept/ moest alle moghelijcke middelen ghebruyken om alle twisten onder s'jne k'nderen te voorkomen/ en te beletten: een van de sekerste middelen/ was/ in s'jn testament eygentlyck te spreken / en niet oneygentlyck: Ergo hy heeft in s'jn testament metter daet eygentlyck gesproken / ende niet oneygentlyck.

§. III.

DERDE DEEL.

PAulus: Christus nam het broot, ende als hy gedanckt hadde brack hyt, ende seyde, Neemt, Eer dat is mijn lichaem dat voor u gebroken wort, doet dat tot mijnder ghedachtenisse. Desgelijcx nam hy oock den Drinck beker, nae het eten des Auontmaels, ende seyde: Dese Drinck-beker, is het nieuwe testament in mijnen bloede, doet dat, soo dickwils als ghy sult drincken, tot mijner ghedachtenisse.

Catholijck. Van dese woorzen hebbe ick hier boven in t'breedt g'handelt / in het tweede Deel, aen het eerste ende tweede Capittel.

§. IV.